

ERFRECHT & GIFTEN
Na de codificatie van 2022

ERFRECHT & GIFTEN
Na de codificatie van 2022

[RENÉ DEKKERS]
HÉLÈNE CASMAN
ALAIN-LAURENT VERBEKE
ELISABETH ALOFS

Vierde herwerkte editie, 2023

INTERSENTIA

Antwerpen – Gent – Cambridge

Erfrecht & giften, *Na de codificatie van 2022*

Eerste editie, 2015

Tweede herwerkte editie, 2017

Derde herwerkte editie, 2018

Vierde herwerkte editie, 2023

René Dekkers, Hélène Casman, Alain-Laurent Verbeke en Elisabeth Alofs

© 2023 Lefebvre Sarrut Belgium NV
Hoogstraat 139/6 – 1000 Brussel

ISBN 978-94-000-1389-6

D/2023/7849/91

NUR 820

Gedrukt in de Europese Unie

Verantwoordelijke uitgever: Paul-Etienne Pimont, Lefebvre Sarrut Belgium NV

Lay-out: Crius Group, Hulshout

Omslagontwerp: Danny Juchtmans / www.dsigngraphics.be

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

Dit boek is eveneens digitaal beschikbaar op www.jurisquare.be.

WOORD VOORAF BIJ DE VIERDE EDITIE

Geïnspireerd door en schatplichtig aan het *Handboek Burgerlijk Recht* van René DEKKERS en in het bijzonder DEKKERS-CASMAN–Deel IV, willen we met dit boek *Erfrecht & giften* de materie op een meer bevattelijke en beknopte wijze inzichtelijk maken. We proberen keer op keer door te dringen tot de kern van de zaak. Via DEKKERS, over CASMAN en VERBEKE, tot ALOFS omspannen we vier generaties van academici die een verantwoordelijkheid dragen voor het universitair onderwijs in het familiaal vermogensrecht. In dezelfde lijn zouden we kunnen stellen dat deze vierde editie ook vier bewegingen van wettelijke hervormingen in deze materie omvat: de erfvetten van 2017, resp. 2018, de codificatie van 2022, en de bredere hervorming van de boeken 1, 3, 5 en 8 BW.

Zo hebben wij in de tweede editie de nieuwe Erfwet 2017¹ opgenomen. In de derde editie, up-to-date tot september 2018, hebben we de Erfwet 2018² volledig geïntegreerd. En in deze voorliggende nieuwe vierde editie zijn de allernieuwste wettelijke ontwikkelingen tot begin 2023 verwerkt.

Dat geldt uiteraard in de eerste plaats voor de recente codificatie van het familiaal vermogensrecht: zowel het nieuwe boek 4 BW over het erfrecht en giften, als boek 2 titel 3 BW over het huwelijksvermogensrecht, in werking getreden per 1 juli 2022.³ We verwijzen naar deze codificatie in

¹ Wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *BS* 1 september 2017, in werking getreden per 1 september 2018.

² Wet van 22 juli 2018 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek en diverse andere bepalingen wat het huwelijksvermogensrecht betreft en tot wijziging van de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse bepalingen ter zake, *BS* 27 juli 2018, in werking getreden per 1 september 2018.

³ Wet van 19 januari 2022 houdende boek 2, titel 3, “Relatievermogensrecht” en boek 4 “Nalatenschappen, schenkingen en testamenten” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 14 maart 2022. Aan de bepalingen van deze wet zijn nog aanpassingen aangebracht, enerzijds door de wet van 28 april 2022 houdende boek 5 “Verbintenissen” van het Burgerlijk Wetboek, anderzijds door de wet van 30 juli 2022 om justitie menselijker, sneller en straffer te maken II, *BS* 8 augustus 2022. En ten slotte ook nog door de wet van 6 december 2022 om justitie menselijker, sneller en straffer te maken *IIbis*, *BS* 21 december 2022.

de tekst van deze editie als naar ‘de Codificatie van 2022’. Dit boek over erfrecht en giften is volledig geordend en herschreven op basis van de structuur en logica van het nieuwe boek 4 BW.

Daarenboven zijn in deze editie ook de relevante aspecten van het nieuwe Bewijsrecht (boek 8 BW)⁴ en het nieuwe Goederenrecht (boek 3 BW)⁵ geïntegreerd. Hetzelfde geldt voor de zeer recent per 1 januari 2023 in werking getreden boeken 5 BW (Verbintenissen)⁶ en boek 1 BW (Algemene bepalingen)⁷ die volledig in dit boek zijn verwerkt.

We hebben er resoluut voor gekozen om in deze editie enkel het actuele recht te bespreken. We verwijzen dan ook uitsluitend naar de wetbepalingen zoals ze van kracht zijn op het moment waarop dit boek verschijnt. Vragen inzake overgangsrecht behandelen we niet. Deze vragen zijn, wat het erfrecht en giften betreft, vooral gerezen naar aanleiding van de hervormingen van 2017 en 2018. We hebben ze dan ook uitvoerig behandeld in de derde editie, waarnaar we hierbij verwijzen. De Codificatie van 2022 doet daarentegen quasi geen nieuwe vragen inzake de toepassing in de tijd rijzen, omdat deze codificatie het bestaande recht codificeert. Bepalingen die anders dan voorheen verwoord worden, hebben een louter interpretatieve en geen innovatieve draagwijdte. Het gaat hier wel degelijk bijna zuiver om een codificatie ‘à droit constant’. Wat het bewijsrecht, goederenrecht, verbintenissenrecht en de algemene bepalingen van het BW betreft, verwijzen we voor mogelijke vragen met betrekking tot de toepassing in de tijd naar de overgangsbepalingen en naar de commentaren daaromtrent.

Dit boek is in de eerste plaats een studieboek voor onze studenten van het bachelorkvak familiaal vermogensrecht aan de KU Leuven, zowel op de campussen van Leuven, Kortrijk als Brussel, en aan de Vrije Universiteit Brussel. Wij schetsen de elementaire regels van het erfrecht en de

⁴ Wet van 13 april 2019 tot invoering van een Burgerlijk Wetboek en tot invoering van boek 8 “Bewijs” in dat wetboek, *BS* 14 mei 2019, in werking getreden per 1 november 2020.

⁵ Wet van 4 februari 2020 tot invoering van boek 3 ‘Goederen’, *BS* 17 maart 2020, in werking getreden per 1 september 2021.

⁶ Wet van 28 april 2022 houdende boek 5 “Verbintenissen” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 1 juli 2022, in werking getreden per 1 januari 2023.

⁷ Wet van 28 april 2022 houdende boek 1 “Algemene bepalingen” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 1 juli 2022, in werking getreden per 1 januari 2023.

giften. De tekst is beknopt en ook het voetnotenapparaat is beperkt gehouden. De doctrine wordt vermeld in een algemene bibliografie en in een specifieke literatuurlijst bij de aanvang van elk hoofdstuk.

Dit boek is niettemin ook een studieboek voor praktijkjuristen, voor advocaten, notarissen en magistraten. Zij vinden hierin één van de eerste geïntegreerde commentaren over het nieuwe erfrecht na de Codificatie van 2022. Bovendien is niemand ooit volleerd in het recht, en zeker niet in het familiaal vermogensrecht. Eenieder die in de praktijk complexe dossiers behandelt, weet hoe belangrijk het is om niet te verdrinken in al te technische details en zich niet te verliezen in oeverloze theoretische redeneringen. Om door de bomen het bos te blijven zien, moet men de basisconcepten beheersen en deze telkens weer kritisch, met een frisse en open blik, herbekijken vanuit het perspectief van een nieuwe concrete vraag of dossier.

Graag nog een woord van dank aan de uitgeverij Intersentia voor de efficiënte behandeling van het manuscript, in het bijzonder aan Ruth Depraetere, en aan de medewerkers van zowel de VUB als het Leuvense Rector Roger Dillemans Instituut Familiaal Vermogensrecht, Hannelore Thijs en Stijn Debie, voor hun medewerking bij het updaten van de bibliografie en/of het nalezen van de drukproeven. Tot slot ook een bijzonder woord van dank aan Prof. dr. Tim Opgenhaffen voor zijn waardevolle feedback.

De auteurs

Vierde herwerkte editie – maart 2023

OVER DE AUTEURS

René DEKKERS (1909-1976) begon zijn academische loopbaan in 1936 als hoogleraar Romeins recht, na het behalen van een aggregaat hoger onderwijs over *La fiction juridique*. Hij doceerde aan de Université libre de Bruxelles, aan de Vrije Universiteit Brussel en aan de Rijksuniversiteit Gent. Later doceerde hij ook burgerlijk recht en wijsbegeerte van het recht. In Gent was hij decaan van de faculteit rechten. Hij is ook rector van de universiteit van Lubumbashi in Congo geweest (1966-1970). Hij publiceerde over rechtsgeschiedenis (*Bibliotheca belgica juridica*) en rechtsvergelijking (*Le droit privé des peuples*). Hij werkte mee aan de monumentale *Traité élémentaire de droit civil belge* van zijn leermeester Henri De Page. In zijn beknopte en heldere stijl schreef hij zowel de Franstalige *Précis de droit civil belge* als het Nederlandstalige *Handboek Burgerlijk Recht*, telkens in drie delen. De Nederlandse versie werd in de periode 2005-2010 in vier delen herwerkt; daar hebben zowel Hélène Casman als Alain Laurent Verbeke toe bijgedragen.

Hélène CASMAN (°1948) is emerita gewoon hoogleraar aan de Vrije Universiteit Brussel (VUB), erenotariss en wetenschappelijk adviseur bij het Greenille Private Client Team @ Deloitte Legal. Aan de VUB was zij gedurende veertig jaar belast met het onderwijs in notarieel familierecht en doceerde er ook zakenrecht en gezins- en familiaal vermogensrecht. Ze creëerde er het vak vereffening & verdeling. Tot 2013 was ze er ook directeur van de opleiding notariaat. Zij was decaan van de Faculteit Recht en Criminologie aan de VUB, en vice-rector Studentenbeleid. Zij was ook hoogleraar zakenrecht aan de Universiteit Antwerpen en gewoon hoogleraar notariaat aan de Université libre de Bruxelles (ULB). Ze was plaatsvervangend raadsheer in het hof van beroep van Brussel en plaatsvervangend vrederechter in Brasschaat. Door de voormalige minister van Justitie Annemie Turtelboom werd zij belast (2012-2014) met een opdracht tot het formuleren van voorstellen voor de hervorming van het familiaal vermogensrecht. Zij was actief lid van de expertencommissie erfrecht en relatievermogensrecht o.l.v. toenmalig minister van Justitie Koen Geens, en was in die hoedanigheid nauw betrokken bij de hervorming die resulteerde in de Erfwetten 2017 en 2018. Zij werd door de minister aangesteld om de hercodificatie van het relatievermogensrecht,

erfrecht en giften tot stand te brengen (boek 2, titel 3, en boek 4 BW). Ze heeft actief deelgenomen aan alle besprekingen die tot de amendering en uiteindelijk goedkeuring van dit wetsvoorstel hebben geleid; zij heeft ook bijna alle amendementen geredigeerd.

Alain-Laurent VERBEKE (°1964) doceert sinds meer dan dertig jaar aan de KU Leuven nationaal, internationaal en notarieel familiaal vermogensrecht, bijzondere overeenkomsten, onderhandelen en bemiddelen, in de bachelor en master rechten en in de master notariaat.

Hij is gewoon hoogleraar privaatrecht en onderhandelen & bemiddelen, directeur van het Rector Roger Dillemans Instituut Familiaal Vermogensrecht, tevens codirecteur van het Leuvens Centrum Notariaat en van het Instituut Contractenrecht. Aan de faculteit psychologie is hij voorzitter van het Leuven Center for Collaborative Management (LCM) en kernteamlid van het KU Leuven Centre for Business Families. Hij is (co)promotor van talrijke doctoraten, in de rechten en in de psychologie. Hij is advocaat aan de balies van Brussel en Kortrijk, partner bij het Greenille Private Client Team @ Deloitte Legal, gespecialiseerd in de begeleiding van private clients.

Sinds 2007 is hij Visiting Professor of Law aan Harvard Law School en sinds 2008 Professor of Law & Negotiation aan UCP Lisboa Global School of Law. Hij is ook reeds bijna 25 jaar gewoon hoogleraar privaatrecht en rechtsvergelijking aan Tilburg University. Hij ontving de Francqui Leerstoel (VUB, 2010-2011), de Van Oosterwyck Leerstoel notarieel recht (VUB, 2003) en de KBC Chair in Family Wealth (Antwerp Management School, 2014-2015). In Harvard is hij verbonden aan het Program on Negotiation (PON).

Hij was actief lid van de expertencommissie erfrecht en relatievermogensrecht o.l.v. toenmalig minister van Justitie Koen Geens, en was in die hoedanigheid nauw betrokken bij de hervorming die resulteerde in de Erfwetten 2017 en 2018. Hij is door de Kamercommissie voor Justitie als expert geconsulteerd over de codificatie van boek 2, titel 3, en boek 4 BW.

Zie nader op www.law.kuleuven.be/fvr/nl/pdf/cvALV.

Elisabeth ALOFS (°1979) is voltijds hoofddocent aan de Vrije Universiteit Brussel (VUB), waar zij de vakken personen- en familierecht, familiaalvermogensrecht, vereffening & verdeling en notarieel familierecht doceert in de bachelor en master rechten en de master notariaat. Zij is

tevens directeur van de master notariaat en voorzitter van de Vakgroep Privaat- en Economisch Recht. Zij is stichtend lid van de door het FWO erkende wetenschappelijke onderzoeksgemeenschap 'Rethinkin', die tot doel heeft het familierecht te herdenken. Zij is lid van het bestuur van de Vereniging voor Familierecht, een samenwerkingsverband van de instituten voor familierecht van de vijf Vlaamse rechtsfaculteiten. Haar onderzoek situeert zich in het familierecht en het socialezekerheidsrecht en in het bijzonder op het snijvlak van beide rechtsgebieden. In dat domein schreef zij ook haar proefschrift: *Bescherming bij ontbinding van het huwelijk. Een onderzoek naar de houdbaarheid van het overlevingspensioen, het echtscheidingspensioen en de uitkering na echtscheiding*. Onder meer naar aanleiding van haar proefschrift werd in 2014 de regeling inzake het overlevingspensioen hervormd. Zij is (co)promotor van talrijke nationale en internationale projecten, en doctoraten en doctorandi in de rechten, en in het bijzonder in het personenrecht, familierecht, familiaalvermogensrecht, jeugdrecht, ADR/ODR, socialezekerheidsrecht en het welzijnsrecht.

Zie meer op researchportal.vub.be/en/persons/elisabeth-alofs.

INHOUD

Woord vooraf bij de vierde editie	v
Over de auteurs	ix
Algemene bibliografie	xvii
 <i>DEEL I.</i>	
ERFRECHT	1
 Hoofdstuk 1. Erven	3
Afdeling I – Basisbegrippen	3
Afdeling II – Openvallen van de nalatenschap	5
 Hoofdstuk 2. Erfbekwaamheid	9
Afdeling I – Begrip en voorwaarden	9
Afdeling II – Bestaansvoorwaarde	9
Afdeling III – Overlevingsvoorwaarde	12
Afdeling IV – Uitsluiting en verval van erfrecht	15
Afdeling V – Onwaardigheid om te erven	15
 Hoofdstuk 3. Wettelijke erfgerechtigden	19
Afdeling I – Erfrechtelijke situaties of ordes	20
Afdeling II – Lijnen, graden en plaatsvervulling	23
Afdeling III – Aanwezigheid van afstammelingen	30
Afdeling IV – Aanwezigheid van broers en zussen, vader en moeder	34
Afdeling V – Geen afstammelingen en geen nauwe zijverwanten	38
Afdeling VI – Kloving in de nalatenschap van de kinderloos over- leden geadopteerde	43
Afdeling VII – Wettelijke terugkeer	44
 Hoofdstuk 4. De langstlevende echtgenote	47
Afdeling I – Plaats van de langstlevende echtgenote in de devolutie ..	50
Afdeling II – Voorwaarde voor het wettelijk erfrecht van de LLE	56
Afdeling III – Welk wettelijk erfrecht voor de LLE?	58
Afdeling VII – Regels voor het erfrechtelijk vruchtgebruik van de LLE	77

Hoofdstuk 5. De langstlevende wettelijk samenwonende partner . . .	87
Afdeling I – Voorwaarde voor het wettelijk erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende partner	88
Afdeling II – Welk wettelijk erfrecht voor de LLP?	90
Afdeling III – Afwijkende regels voor het wettelijk erfrecht van de LLP?	95
Hoofdstuk 6. De Staat als erfopvolger	97
Hoofdstuk 7. Hoe de nalatenschap verkregen wordt	99
Afdeling I – De positie van de erfgerechtigde	100
Afdeling II – Het bezit van de nalatenschap	101
Afdeling III – De erfkeuze	104
Afdeling IV – Bewijs van erfrechtelijke hoedanigheid	120
Hoofdstuk 8. Het Centraal Erfrechtregister	127
Hoofdstuk 9. Vereffening en verdeling van de nalatenschap	129
Afdeling I – Basisbegrippen	130
Afdeling II – Omzetting van erfrechtelijk vruchtgebruik	131
Afdeling III – Vereffening en verdeling van de nalatenschap	143
Afdeling IV – Inbreng van giften	163
Afdeling V – Gevolgen van de verdeling	190
DEEL II.	
GIFTEN	193
Hoofdstuk 1. Giften zijn beschikkingen om niet	195
Hoofdstuk 2. Algemene regels voor giften	209
Afdeling I – Toestemming	210
Afdeling II – Bekwaamheid om te geven	216
Afdeling III – Bekwaamheid om te krijgen	222
Afdeling IV – Voorwerp van de gift	236
Afdeling V – Oorzaak: beweegredenen van de gift	240
Afdeling VI – Voorwaarden en lasten	247

Hoofdstuk 3. Schenkingen	263
Afdeling I – Specifieke regels inzake schenkingen.	267
Afdeling II – Schenkingsvormen	289
Hoofdstuk 4. Testamentaire giften – legaten.	315
Afdeling I – Het testament	318
Afdeling II – Essentiële kenmerken van het testament	320
Afdeling III – Eigenhandig testament	326
Afdeling IV – Notarieel testament	335
Afdeling V – Testament in internationale vorm	338
Afdeling VI – Herroeping van het testament	342
Afdeling VII – Legaten	344
Hoofdstuk 5. Drie bijzondere giften	365
Afdeling I – Contractuele erfstelling	366
Afdeling II – Ascendentenverdeling	371
Afdeling III – Dubbele giften met en zonder bewaarplicht.	375
DEEL III.	
RESERVE EN BESCHIKBAAR DEEL.	379
Hoofdstuk 1. De reserve	385
Hoofdstuk 2. Wie geniet de reservebescherming?	387
Afdeling I – Afstammelingen en langstlevende echtgenote.	387
Afdeling II – Uitgesloten van de reservebescherming	388
Hoofdstuk 3. Onder welke voorwaarden geniet een erfgenaam de reservebescherming?	391
Hoofdstuk 4. Waartegen is de reservataire erfgenaam beschermd? ..	395
Hoofdstuk 5. Hoe wordt de reservataire erfgenaam beschermd? ..	399
Afdeling I – Omvang van de reserve	399
Afdeling II – De rekenboedel.	401
Afdeling III – Aanrekening van de schenkingen	406
Afdeling IV – Inkorting	417

Hoofdstuk 6. Verzaking aan de reservebescherming? 427

Hoofdstuk 7. De reserve van de langstlevende echtgenote 431

DEEL IV.

***ERFOVEREENKOMSTEN* 449**

Hoofdstuk 1. Inleidende beschouwingen. 455

Hoofdstuk 2. Verboden en toegelaten erfovereenkomsten 459

Afdeling I – Algemeen verbod 459

Afdeling II – Erfovereenkomsten onder kosteloze titel 463

Afdeling III – Erfovereenkomsten onder bezwarende titel over de
eigen nalatenschap 465

Afdeling IV – Regels die voor alle toegelaten erfovereenkomsten
gelden. 469

Afdeling V – De globale erfovereenkomst 476

Trefwoordenregister 485

ALGEMENE BIBLIOGRAFIE

I. FAMILIAAL VERMOGENSRECHT (ALGEMEEN)

- AERTS, M., THIJS, H., DEBIE, S. en VERBEKE A.-L., “Codificatie van het familiaal vermogensrecht. Een overzicht”, *NJW*2022, 562-572.
- ALOFS, E., DE DECKER, P.-J. en VANDENBOSCH, A.-S., *Vereffening en verdeling. studentensyllabus*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 420 p.
- AUGHUET, C. (ed.), *Le notaire face aux réformes des régimes matrimoniaux et des successions*, Brussel, Larcier, 2018, 486 p.
- BARBAIX, R., *Familiaal vermogensrecht in essentie*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 436 p.
- BARBAIX, R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 1050 p.
- BARBAIX, R. en DU MONGH, J., *Actualia huwelijksvermogensrecht 2019*, Antwerpen, Intersentia, 2019, 43 p.
- BARBAIX, R. en DU MONGH, J., *Actualia vereffening en verdeling*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 58 p.
- BARBAIX, R. en DU MONGH, J., *Actualia vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 80 p.
- BARBAIX, R. en VERBEKE, A.L., *Kernbegrippen familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 318 p.
- BARBAIX, R. en VERBEKE, A.L. (eds.), *Actuele knelpunten familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 220 p.
- BARBAIX, R. en VERBEKE, A.L., *Beginselen relatievermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2012, 294 p.
- BARNICH, L. en VAN MOLLE, M., *Évolutions récentes du droit patrimonial de la famille. Réformes, jurisprudence et codification*, Limal, Anthemis, 2023, 336 p.
- BOELEN, M. (ed.), *Questions particulières en matière de partage judiciaire*, Limal, Anthemis, 2016, 266 p.
- CASMAN, H., *Notarieel familierecht*, Gent, Mys & Breesch, 1991, 654 p., 2de herwerkte uitgave, Herentals, KnopsPublishing, 2015, 472 p.
- CASMAN, H., *Studenteneditie Vereffening-Verdeling 2013-2014*, Herentals, KnopsPublishing, 2014, 286 p.
- CASMAN, H., “La réforme du droit patrimonial de la famille, telle qu’elle a été envisagée”, *TEP*2014, 182-204.
- CASMAN, H., “Les régimes matrimoniaux intégrés dans le livre 2 du nouveau code civil: quoi de neuf” in *Croniques notariales*, vol. 74, Brussel, Larcier, 2022, 11-45.
- CASMAN, H. en ALOFS, E., “Het nieuw samengesteld gezin in het Belgisch familiaal vermogensrecht van 1804 tot nu: de wetgever heen en weer geslingerd tussen partner en kroost” in D. DE RUYSSCHER en E. ALOFS (eds.), *Het nieuw samengesteld gezin: recht en geschiedenis – Blended families: law and history*, Antwerpen, Maklu, 2014, 95-126.
- CASMAN, H., VERBEKE, A.-L., NIJBOER, N., SLAETS, S. en VERDICKT, B., *Vermogensplanning tussen echtgenoten*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 158 p.
- DECLERCK, C. en PINTENS, W., *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2019, 492 p.
- DEKKERS, R. en CASMAN, H., *Handboek Burgerlijk Recht, IV, Huwelijksstelsels, erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 997 p.

Algemene bibliografie

- DEKKERS, R., *Handboek van burgerlijk recht, Deel III, Huwelijksstelsels, erfrecht en giften*, Antwerpen, Standaard, 1971, 892 p.
- DELNOY, P. en MOREAU, P., *Les libéralités et les successions: précis de droit civil*, Brussel, Larcier, 2018, 484 p.
- DE PAGE, P. en LALIERE, F., *La recodification des livres 2.3 et 4 du Code civil. Commentaire pratique de la loi de recodification du 19 janvier 2022*, Limal, Anthemis, 2022, 415 p.
- DU MONGH, J. en VERBEKE, A., *Relatievermogensrecht, met het nieuwe huwelijksvermogensrecht 2018*, Leuven, Acco, 2018, tweede editie, 168 p.
- ENGELS, C., *La liquidation-partage judiciaire*, Brussel, Larcier, 2016, 362 p.
- LELEU, Y.-H., *Droit patrimonial des couples*, Brussel, Larcier, 2021, 686 p.
- LELEU, Y.-H. (ed.), *Les relations patrimoniales des couples. Actualités de jurisprudence 2018-2022. Loi du 19 janvier 2022*, Limal, Anthemis, 2022, 252 p.
- RENCHON, J. (ed.), *Droit patrimonial de la famille* in *Recyclage en droit*, Limal, Anthemis, 2014, 156 p.
- STORME, M., DE KEYSER, L. en VERHEYE, B., *Notarieel familiaal vermogensprocesrecht* in *Notariële Studies*, Leuven, Acco, 2022.
- VAN GYSEL, A.-C. (ed.), *Perspectives sur le droit patrimonial de la famille après la réforme. Régimes matrimoniaux, successions et libéralités*, Brussel, Larcier, 2019, 216 p.
- VAN MOLLE, M. (ed.), *La famille et son patrimoine en questions: Régimes matrimoniaux – Statut des couples non mariés – Successions et libéralités*, Limal, Anthemis, 2015, 318 p.
- VAN MOLLE, M. (ed.), *La réforme des régimes matrimoniaux en pratique*, Limal, Anthemis, 2019, 279 p.
- VERBEKE, A.-L., “Codificatie van het Belgische familiaal vermogensrecht”, *TEP* 2021, afl. 1, 72-87.
- VERBEKE, A., “De legitieme ontbloom of dood? Leve de echtgenoot!”, *TPR* 2000, 1111-1236 en als boek in *Serie Ars Notariatus CXIII*, Deventer, Kluwer, 2002, 2de herziene editie, IX+99 p. (<http://ssrn.com/abstract=1753186>).
- VERBEKE, A., *Knelpunten Familiaal Vermogensrecht*, Brussel, Larcier, 2003, 109 p. (<http://ssrn.com/abstract=1753695>).
- VERBEKE, A. et al. (eds.), *Handboek Estate planning, Algemeen deel*. 7 delen, Brussel, Larcier, 2004, 1e editie en 2009, 2e herziene editie.
- VERBEKE, A.L., “Waardig familiaal vermogensrecht”, *TEP* 2013, afl. 3, 3-13 (<http://ssrn.com/abstract=2268870>).
- VERBEKE, A.L., “A new deal for Belgian Family Property Law” in ALOFS, E., BYTTEBIER, K., MICHIENSSENS, A. en VERBEKE, A.-L. (eds.), *Liber amicorum Hélène Casman*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 461-493 (<http://ssrn.com/abstract=2312659>).
- VERBEKE, A.-L., DECLERCK, C. en DU MONGH, J. (eds.), *Themis 121 - Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 103 p.
- VERSCHULDEN, G., *Handboek Belgisch personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2021, 1144 p.
- WYART, V. (ed.), *Le couple et le droit patrimonial de la famille*, Brussel, Larcier, 2022, 370 p.

Zie tevens:

- de overzichten van rechtspraak in *TPR*, *RCJB* en (*Les dossiers du*) *JT*;
- de periodieke overzichten van rechtspraak en rechtsleer in *Rechtskroniek voor het Notariaat*, *Patrimonium* en *Tendensen Vermogensrecht*;
- de periodieke bundeling van rechtspraak in VERBEKE, A.L. et al. (eds.), *Rechtspraak/fiches Familiaal Vermogensrecht* (Intersentia), nrs. 1 en 2 als afzonderlijk boek in *BEP* nr.

- 11 en 12 (2014), nr. 3 verschenen in *TEP* 2015, 109-242; nr. 4 verschenen in *TEP* 2016, 243-418, nr. 5 verschenen in *TEP* 2017, 201-446.
- de bijdragen in *BEP – Bibliotheek Estate Planning* (Intersentia);
 - de bijdragen in *TEP – Tijdschrift Estate Planning* (Intersentia).

II. ERFRECHT

- AUGHUET, C., “Erfwet 31 juli 2017: eerste overzicht” in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2017*, Brugge, die Keure, 2017, 113-181.
- AUGHUET, C., “La réforme du droit successoral opérée par la loi du 31 juillet 2017 : premier tour d’horizon”, *Act.dr.fam.* 2017, afl. 8-9, 198-228.
- BAEL, J., *Familiaal vermogensrecht: een kwestie van gezond verstand?: Tien stellingen uit het erfrecht en giftenrecht*, Herentals, Knops Publishing, 2022, 222 p.
- BARBAIX, R., *Het nieuwe erfrecht 2017*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 373 p.
- BARBAIX, R., COENE, M. en DU MONGH, J., *Ervenissen, schenkingen en testamenten. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtstheorie*, Antwerpen, Kluwer, losbl.
- BARBAIX, R. en VERBEKE, A.L., *Beginselen Erfrecht*, Brugge, die Keure, 2de herwerkte editie, 2013, 329 p.
- BARBAIX, R. en VERBEKE, A.L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Brugge, die Keure, 2013, 200 p.
- BEVERNAEGIE, S., *La loi du 31 juillet 2017 réformant le droit des successions et des libéralités*, Waterloo, Kluwer, 2017, 572 p.
- CASMAN, H., “Nieuwe Erfwet. Een kennismaking”, *NJW* 2018, afl. 377, 134.
- CASTELEIN, C. en DIERYNCK, J., *Erfrecht wettelijk samenwonenden*, Gent, Larcier, 2017, 107 p.
- CASTELEIN, C., FOQUE, R. en VERBEKE, A. (eds.), *Imperative Inheritance Law in a Late-Modern Society. Five Perspectives*, Antwerpen, Intersentia, 2009, xvi + 224 p. (<http://ssrn.com/abstract=1793127>).
- DE PAGE, H. en DEKKERS, R., *Traité élémentaire de droit civil belge, Tome IX, Les successions*, Brussel, Bruylant, 1974, 1128 p.
- DE WULF, C., *De Erfwet van 31 juli 2017 - een algemeen overzicht met modellen voor de praktijk*, Brugge, die Keure, 2018, 248 p.
- DEBLAUWE, R., *Het nieuwe erfrecht anno 2019. Burgerrechtelijk en fiscaal*, Herentals, Knops Publishing, 2019, 318 p.
- DECLERCK, C., “Het Belgische erfrecht in Europa: en marche!”, *T.Fam.* 2017, 146.
- DEGEEST, G., “De erfrechtelijke positie van het stiefkind in de nalatenschap van de stiefouder”, *TEP* 2016, 5-69.
- DELNOY, P., *Les successeurs et leurs droits in Rép.Not.*, Brussel, Larcier, 2005.
- DELNOY, P. en MOREAU, P., *Les libéralités et les successions: précis de droit civil*, Brussel, Larcier, 2018, 484 p.
- DE PAGE, P. en LALIERE, F., *La recodification des livres 2.3 et 4 du Code civil. Commentaire pratique de la loi de recodification du 19 janvier 2022*, Limal, Anthemis, 2022, 415 p.
- DE WILDE D’ESTMAEL, E., *Les droits de succession et les droits de donation: Aspects théoriques et pratiques*, Brussel, Larcier, 2014, 262 p.
- DILLEMANS, R., *Erfrecht, Deel I, Toewijzing van de nalatenschap*, in *Beginselen van Belgisch privaatrecht*, Gent, Story-Scientia, 1984, 474 p.
- GOOSENS, E., *De Europese erfrechtverklaring*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 540 p.
- KLUYSKENS, A., *Beginselen van burgerlijk recht, Deel II, De erfenissen*, Antwerpen, Standaard, 1954, 390 p.
- LALIÈRE, F., *Option héréditaire*, Brussel, Bruylant, 2016, 149 p.

- LAURENT, F., *Principes de droit civil*, Tome VIII-IX, Brussel, Bruylant, 1873.
- MASSAGER, N. (ed.), *Actualités en droit des successions et libéralités*, Brussel, Larcier, 2022, 314 p.
- MOREAU, P. (ed.), Libéralités et successions in *Commission Université-Palais*, Limal, Anthemis, 2019, 542 p.
- PUELINCKX-COENE, M., *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Antwerpen, Kluwer, 2011, 926 p.
- RAUCENT, L., *Les successions*, Louvain-la-Neuve, Academia-Bruylant, 1988, 343 p.
- RPDB, tw. *Les successions*, Brussel, Bruylant, 1951.
- VAN GYSEL, A.C. (ed.), *Précis du droit des successions et des libéralités*, Brussel, Bruylant, 2008, 956 p.
- VAN GYSEL, A.-C., LALIERE, F. en WYART, V., *Les successions*, Limal, Anthemis, 2020, 458 p.
- VANDEBEEK, N., *Het onvroerend goed en de nalatenschap*, Mechelen, Kluwer, 2016, 562 p.
- VASTERSAVENDTS, A., *Praktisch handboek van erfrecht*, Brussel, Larcier, 1975, 263 p.
- VERBEKE, A.L., “Nieuw Belgisch erfrecht”, *RW*2017-18, 1082-1103.
- VERBEKE, A., *Belgisch erfrecht in kort bestek. Met IPR-aspecten en praktische tips voor Nederbelgen*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 2de herziene uitgave, 100 p. (<http://ssrn.com/abstract=1750864>).
- VERBEKE, A.L., BUYSENS, F. en DERYCKE, H. (eds.), *Erfrecht en testament in Handboek Estate Planning*, Algemeen deel, Boek 5, Brussel, Larcier, 2014, 454 p.
- VERBEKE, A.-L. en VERDICKT, B. (eds.), *Erfrecht en giften in Handboek Estate Planning*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 1280 p.
- VERSTRAETE, J. (ed.), *De verdeling van de nalatenschap in Beginselen van het Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2022, 1334 p.

III. GIFTEN

- BAEL, J., *Familiaal vermogensrecht: een kwestie van gezond verstand?: Tien stellingen uit het erfrecht en giftenrecht*, Herentals, Knops Publishing, 2022, 222 p.
- BARBAIX, R. en VERBEKE, A.L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Brugge, die Keure, 2013, 200 p.
- BARBAIX, R., *Het contractuele statuut van de schenking*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 1130 p.
- COENE, M., *Giften*, Antwerpen, Universitaire Instelling Antwerpen, 2001, 207 p.
- DE PAGE, H., *Traité élémentaire de droit civil belge, Tome VIII/1, Les libéralités (généralités). Les donations*, Brussel, Bruylant, 1962, 897 p.
- DE PAGE, H., *Traité élémentaire de droit civil belge, Tome VIII/2, Les testaments*, Brussel, Bruylant, 1973, 1935 p.
- DE WILDE D'ESTMAEL, E., *Les donations*, in *Rép.Not.*, Brussel, Larcier, 1995 en 2009.
- DE WILDE D'ESTMAEL, E., *Les donations. Aspects civil et fiscal*, Brussel, Editions Créadif, 1996, 198 p.
- DILLEMANS, R., *Testamenten in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Antwerpen, Standaard, 1977, 514 p.
- DILLEMANS, R., VAN DEN BOSSCHE, A. en DE CLERCQ, M., *Testamenten in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Kluwer, 2012, 420 p.
- GRIMALDI, M., *Droit civil. Libéralités. Partages d'ascendants*, Parijs, Litec, 2000, 627 p.
- KLUYSKENS, A., *Beginselen van burgerlijk recht, Deel III, Schenkingen en testamenten*, Antwerpen, Standaard, 1955, 523 p.
- LAURENT, F., *Principes de droit civil*, Tome IX-XV, Brussel, Bruylant, 1887.

- PIRSON, V. (ed.), *Les libéralités et le patrimoine*, Limal, Anthemis, 2021, 147 p.
- RAUCENT, L., *Les libéralités*, Louvain-la-Neuve, Academia-Bruylant, 1991, 320 p.
- RPDB, tw. *Donations et testaments*, Brussel, Bruylant, 1950.
- SACE, J., *Les libéralités. Dispositions générales*, in *Rép.Not.*, Brussel, Larcier, 1993, 311 p.
- STERCKX, L., "Quelques modifications en matière de libéralités suscitées par l'adoption du livre 4 du nouveau Code civil", *RNB* 2023, 187-216.
- VAN GYSEL, A.C., *Précis du droit des successions et des libéralités*, Brussel, Bruylant, 2008, 956 p.
- VERBEKE, A.L., BUYSSENS, F. en DERYCKE, H. (eds.), *Erfrecht en testament* in *Handboek Estate Planning, Algemeen deel 5*, Brussel, Larcier, 2014, 429 p.
- VERBEKE, A.-L. en VERDICKT, B. (eds.), *Erfrecht en giften* in *Handboek Estate Planning*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 1280 p.
- VERSTRAETE, J. (ed.), *De verdeling van de nalatenschap* in *Beginselen van het Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2022, 1334 p.

